

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

UZBEKISTAN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2019

I. SAMMANFATTNING

Respekten för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer är starkt bristfällig i Uzbekistan, men de senaste åren märks förbättringar inom flera områden. Sedan Sjavkat Mirzijojev valdes till president i december 2016 har ett omfattande reform- och moderniseringsarbete inletts som rör praktiskt taget alla samhällsområden, inklusive hela rättskedjan, polisen, domstols- och åklagarväsendena. Uzbekistan har också utökat sitt samarbete med det internationella samfundet och har välkomnat internationellt stöd, erfarenheter och granskning.

Parlamentsvalen i december 2019 genomfördes under förbättrad lagstiftning, förbättrade tekniska förberedelser och med större tolerans för självständiga röster än vid tidigare val. De kunde dock inte fullt ut betecknas som fria och pluralistiska.

De allvarligaste kränkningarna och övergreppen av de mänskliga rättigheterna i Uzbekistan inkluderar fysiska och psykiska våldshandlingar utförda av säkerhetsstyrkorna, godtyckliga frihetsberövanden, begränsningar av yttrandefriheten, pressfriheten, mötesfriheten samt religions- och övertygelsefriheten. Civilsamhällets arbete, särskilt det som utförs av människorättsförsvarare, försvåras och förhindras av statlig kontroll, även om vissa förbättringar har skett. En lag mot våld i hemmet och en lag om jämställdhet har antagits i syfte att säkerställa lika rättigheter för män och kvinnor. Sexuella relationer mellan män är straffbart och hbtq-personer diskrimineras. Straffriheten är

utbredd, men antalet åtal mot statstjänstemän på korruptionsgrunder har ökat. Ombudsmannen för mänskliga rättigheter har stärkt sin roll, men förblir underbemannad och underfinansierad.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Uzbekistans författning föreskriver maktdelning mellan presidentämbetet och parlamentet, samt mellan den lagstiftande, verkställande och dömande makten. Tvåkammarparlamentet ska enligt författningen vara statens högsta organ, men i praktiken har parlamentet en mer begränsad roll som dock har stärkts något de senaste åren. Den reella maktfördelningen premierar presidenten och presidentadministrationen.

En parlamentarisk ombudsman för mänskliga rättigheter existerar sedan 1995. År 2017 fick institutionen större oberoende i förhållande till den politiska makten. Sedan dess har ombudsmannen stärkt sin roll, även om institutionen förblir underbemannad och underfinansierad. Uzbekistan säger sig arbeta för att institutionen ska möta internationella standarder.

Uzbekistan rankas i *Transparency Internationals* index över upplevd korruption på plats 153 av 180 år 2019. Uzbekistan rankas i *World Justice Projects* rättsstatsindex på plats 94 av 126 länder år 2019.

Rättssäkerhet

Sedan Sjavkat Mirzijojev valdes till president i december 2016 har ett omfattande reform- och moderniseringsarbete inletts som rör praktiskt taget alla samhällsområden, inklusive hela rättskedjan, polisen, domstols- och åklagarväsendena.

Domstolsväsendet består, sedan reformerna inleddes 2017, av elva olika sorters domstolar. Bland annat har förvaltningsdomstolar inrättats och Högsta domstolen har fått mandat att ta sig an samtliga ärendeslag. Därtill har ett juridiskt råd inrättats som tar över ansvaret för tillsättning av domare från presidenten. I november 2017 förbjöds domstolar att använda bevisning som framtvings under tortyr. Särskilda utbildningsinsatser för domarna har genomförts inom ramen för reformarbetet. Frikännanden i rättsmål har ökat och en procedur har inrättats som ger allmänheten tillgång till domslut.

Åklagarväsendet präglas av en hierarkisk militär struktur och åklagarmyndighetens stora inflytande hotar domstolarnas självständighet. I mars 2019 utfärdades ett presidentdekret som ledde till stora personalminskningar inom myndigheten och i slutet av 2019 antogs ändringar i lagen om åklagarmyndigheten vad gäller ansvarsutkrävande för bland annat korruption och maktmissbruk. Flera utnämningar av reforminriktade personer har skett inom åklagarväsendet. En akademi för utbildning av en ny generation åklagare har bildats. För första gången i Uzbekistans historia utsågs en kvinnlig vice riksåklagare 2019.

En polislag trädde i kraft i mars 2017 som för första gången sedan landets självständighet reglerar polisers rättigheter, skyldigheter och arbetsmetoder. Reformen och decentralisering av polisens respektive inrikesministeriets organisation och arbetssätt har också inletts.

FN:s särskilda rapportör om domares och juristers oberoende uppmärksammade 2019 att viktiga steg har tagits i Uzbekistan för att reformera rättssektorn och stärka dess oberoende. De uzbekiska myndigheternas mottaglighet för internationella synpunkter och stödåtgärder välkomnades, samtidigt som behovet av ytterligare reformer betonades.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Enligt bland annat *Amnesty International* är straffrihet vanligt förekommande, särskilt avseende officiella företrädare som begår människorättsbrott. Sedan 2017 har myndigheterna vidtagit åtgärder för att komma tillrätta med problemet och fängelsestraff har utdömts i flera fall. Antalet åtal om korruption mot myndighetsföreträdare har ökat markant under 2019.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Uzbekistans författning föreskriver ett presidentiellt system med maktseparation mellan den verkställande, lagstiftande och dömande makten. Den verkställande makten är stark. Uzbekistans författning och lagstiftning ger medborgarna rätten att välja president och parlament i

öppna och rättvisa val, men trots förbättringar, bland annat i form av en ny vallag, har ännu inget val bedömts leva upp till internationella standarder.

Lagstiftningen tillåter självständiga politiska partier, men i praktiken föreligger en rad hinder för politiska partier att organisera sig, nominera kandidater och bedriva valkampanj. Justitieministeriet kan suspendera politiska partier upp till sex månader utan rättsliga beslut. Myndigheterna utövar kontroll över de etablerade partierna genom att kontrollera deras finansiering och tillgång till mediautrymme. Förbud råder mot partier som baseras på religion eller etnicitet, som motsätter sig de konstitutionella och medborgerliga rättigheterna eller som utmanar landets suveränitet, integritet och säkerhet.

Trots att Uzbekistan de senaste åren genomfört viktiga reformer, bedömdes varken presidentvalet 2016 eller parlamentsvalet 2019 som fria eller rättvisa av Organisationen för säkerhet och samarbete i Europas kontor för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (OSSE/ODIHR). Enligt ODIHR:s valövervakningsmission genomfördes valet 2019 under förbättrad lagstiftning, förbättrade tekniska förberedelser och med större tolerans för självständiga röster än vid tidigare val, men uppvisade ännu inte genuin pluralism eller full respekt för valprocedurer. För första gången i Uzbekistans historia genomfördes valdebatter med partiföreträdare på tv och i regionerna.

År 2019 antogs en ny vallag som reglerar valförberedelser och valadministration, etablerar en sammanhållen elektronisk röstlängd, en kvot för kvinnor om lägst 30 procent, möjliggör för vissa fångar att rösta, förenklar för väljarna att rikta klagomål mot valprocessen samt ökar transparensen. Vallagen underställdes Venedigkommissionen, (Europeiska kommissionen för demokrati genom lag) och var föremål för konsultationer med internationella organisationer och beskickningar i Tasjkent innan den antogs.

Nationella minoriteter möter inga formella hinder att delta i den politiska processen. Författningen ger nationella minoriteter fulla rättigheter att delta i val och politiska partier vidtog vissa åtgärder för att öka

minoriteters deltagande, såsom att utfärda kampanjmaterial på minoritetsspråken.

Det civila samhällets utrymme

Utrymmet för det civila samhället i Uzbekistan är begränsat. Statliga kontroller över registrering, finansiering och aktiviteter försvårar och förhindrar civilsamhällesorganisationers arbete, även om vissa förbättringar har skett de senaste två åren. Miljön är särskilt restriktiv för människorättsförsvarare.

Lagstiftningen kräver att civilsamhällesorganisationer registreras hos myndigheterna i en process som brister i effektivitet och transparens. Ett nytt, förenklat registreringsförfarande för civilsamhällesorganisationer började dock gälla från och med januari 2019. Lättnaderna inbegriper sänkta registreringsavgifter, att justitieministeriet har lanserat en webbportal för civilsamhällesärenden samt förenklade regler för civilsamhällesorganisationers bankkontakter. Flera civilsamhällesorganisationer, både nationella och internationella, möter emellertid fortfarande hinder avseende registrering, bland annat på grund av tidigare domstolsbeslut, ojämn implementering av föreskrifterna eller motvilja hos myndighetsföreträdare.

Enligt nya föreskrifter behöver registrerade civilsamhällesorganisationer inte längre inhämta godkännande från myndigheterna för att kunna genomföra sina aktiviteter. År 2018 beslutades att civilsamhället ska konsulteras om lagstiftning som berör dem innan sådan antas av parlamentet. Civilsamhällets önskemål att anmälningssplikten för möten och andra offentliga aktiviteter ska slopas har dock ännu inte hörtsammats, utan myndigheterna måste fortsatt informeras om planerade aktiviteter tio dagar i förväg (20 dagar vid internationellt deltagande). Trakasserier och övervakning av självständiga civilsamhällesaktivister, journalister och människorättsförsvarare förekommer fortfarande, inklusive av tidigare politiska fångar som frigivits efter beslut av presidenten. Sedan 2003 har ingen ny människorättsorganisation erhållit registrering.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Författningen förbjuder tortyr. Lagstiftningen stärktes 2017 och 2018 och förbjuder anställda inom polis och säkerhetstjänsterna, inklusive inrikesministeriet, att använda tortyr, våld eller nedvärderande behandling för att avkräva erkännanden, samt etablerar för första gången också ansvarsutkrävande för sådan behandling. Lagen inkluderar en tydligare definition av tortyr samt riktlinjer för straffutmätning.

Tidigare formella hinder för att väcka åtal mot individer involverade i tortyr är nu åtgärdade. Myndigheterna har på senare år åtalat och dömt flera officiella företrädare misstänkta för överträdelser mot de mänskliga rättigheterna, dock inte i samma utsträckning som antalet anmälningar har ökat. Mellan 2017 och 2018 har antalet anmälningar om tortyr och övergrepp inom rättssektorn ökat kraftigt, sannolikt som ett resultat av samhällets större öppenhet.

Sedan reformansträngningarna inleddes under nuvarande president har ett 50-tal politiska fångar släppts och fängelset Jaslyk i Karakalpakstan har stängts. Samtliga interner har, till skillnad mot tidigare praxis, förflyttats till anstalter närmare sina hemdistrikt för att bland annat underlätta kontakten med anhöriga. FN:s kommitté mot tortyr välkomnar reformansträngningarna, men uppmärksammar samtidigt att det fortsatt förekommer rapporter om tortyr, bristande antal utredningar efter anmälningar om tortyr och att straffriheten är utbredd vid uppgifter om tortyr och övergrepp.

Det existerar ingen tillförlitlig information över antalet politiska fångar. *Human Rights Watch* beräknar att ett 20-tal personer är internerade på politiska grunder, medan vissa inhemska människorättsgrupper gör gällande att antalet är betydligt färre. Inga nya fall har rapporterats under 2019. Enligt flera tidigare politiska fångar erhåller många av dem som frigges ersättning för att bistå i återintegreringen i samhället.

Förhållandena i landets fängelser är högst bristfälliga och i vissa fall livshotande. Överfulla fängelser och läkemedelsbrister är vanligt förekommande. Interner har tillgång till vatten och mat, men kvaliteten är

ofta dålig. Det finns rapporter om att vissa samvetsfångar hålls i celler utan tillräcklig ventilation där de utsätts för minusgrader under vintern och stark hetta under sommaren. Fängelsemyndigheter uppger att de samarbetar med WHO för att behandla och förhindra spridning av tuberkulos. Det uppges också existera ett program mot hiv.

Människorättsförsvarare har rapporterat att det förekommer att advokater övervakas och stöter på problem med tillgängligheten avseende möten med sina klienter. UNICEF besöker regelbundet landets fyra ungdomsfängelser. Internationella Rödakorskommittén har dock inte besökt några fångar sedan 2013.

Dödsstraff

Uzbekistan avskaffade dödsstraffet 2008.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Författningen och lagstiftningen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden och kvarhållanden samt godtyckliga ingripanden i privatlivet, men myndigheterna respekterar inte alltid detta. FN:s arbetsgrupp om påtvingade eller ofrivilliga försvinnanden hävdar att det finns elva sådana utestående fall. FN:s arbetsgrupp har, trots formella önskemål, ännu inte fått klartecken att besöka landet.

Myndigheterna har fasat ut användningen av preventiva övervakningslistor för individer som dömts på religiösa grunder eller för brott mot regimen. Enligt utrikesministeriet har 20 000 interner dömda på religiösa grunder tagits bort från övervakningslistan sedan 2016. Det är oklart hur många individer som finns kvar på listan, men flera religiösa grupper uppger att deras medlemmar inte längre utsätts för godtyckliga frihetsberövanden.

Myndigheterna har tillsatt en kommission i syfte att se över vilka interner som är dömda för religiös extremism. Baserat på kommissionens arbete reviderades över 3 000 domar under 2017 och 2018. En kommission har även tillsatts för att se över framställningar från individer som "av misstag blev medlemmar av förbjudna organisationer". Arbetet pågår men majoriteten av fallen som har genomlysts har inte friats.

Krav på utreseviseringar för uzbekiska medborgare upphörde i januari 2019 och biometriska pass med en giltighetstid om 10 år för medborgare över 16 år har införts.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Uzbekistans författning och lagstiftning föreskriver yttrande- och tryckfrihet. Individens möjlighet att kritisera regeringen eller diskutera frågor av allmänt intresse begränsas dock i praktiken.

Mediaföretag måste registreras hos myndigheterna och tryckt media måste förse regeringen med kopior av utgåvor. Lagen håller alla mediaorganisationer, nationella såväl som internationella, ansvariga för korrektheten i rapportering. Att offentligt förolämpa presidenten är straffbart med upp till fem års fängelse. Lagstiftning förbjuder publicering av artiklar som uppmuntrar eller främjar religiös konfrontation och etnisk oenighet eller som förespråkar undergrävande av eller omstörtning av den konstitutionella ordningen. Utländska journalister tillåts inte att arbeta i landet utan officiell ackreditering och utländska mediaföretag lyder under nationella lagar för mediasektorn. Ackrediteringsreglerna används för att kontrollera vilka utländska journalister eller mediaföretag som får arbeta i landet. Lagen håller bloggare ansvariga för vad de skriver.

Artiklar i statskontrollerad media reflekterar regeringens ståndpunkter. Myndigheterna tillåter publicering av några få privata tidningar med begränsad upplaga som innehåller reklam, lokalnyheter och ibland reportage som är kritiska till regeringens socioekonomiska politik. Viss statskontrollerad tryckt media publicerar artiklar som är öppet kritiska till myndigheter eller myndighetspersoner.

Några webbsidor som betecknar sig som självständiga reflekterar konsekvent myndigheternas ståndpunkter. Sedan september 2016 publiceras dock allt fler artiklar kritiska till myndigheter och myndighetsutövning, både på nationell och lokal nivå, utan negativa konsekvenser. Myndigheterna lanserade *Ozbekiston*, en nyhetskanal som sänder dygnet runt på uzbekiska, ryska och engelska.

Journalister som suttit i fängelse, flera så länge som 20 år, har frigivits. Polis och säkerhetstjänst rapporteras trakassera, hota och gripa

journalister. Rapporter om våld mot mediarepresentanter förekommer, likaså att deras aktiviteter begränsas med hjälp av byråkratiska hinder.

Internet är generellt tillgängligt i Uzbekistan, inklusive sociala medier, men tillgång till webbsidor eller vissa sidor av webbsidor blockeras ibland. Efter ett möte mellan president Mirzijojev och OSSE:s representant för mediefrihet Harlem Désir i april 2019 avblockerade myndigheterna flera webbsidor tillhörande utländsk media och människorättsorganisationer. Samma registreringskrav existerar för mediaföretag på nätet som för traditionella medier.

Under de senaste två åren har internet förbättrat medborgarnas tillgång till information och självständiga nyhetssidor och möjliggjort en mer transparent och offentlig diskussion om viktiga politiska och sociala frågor. Enligt Freedom Houses ”*Freedom of the Net 2018*” hade 46,8 procent av medborgarna tillgång till internet 2018 men siffran är sannolikt högre.

Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex rankar Uzbekistan på plats 160 av 180 år 2019.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Författningen stipulerar mötes- och föreningsfrihet, men dessa rättigheter respekteras inte alltid. Under de senaste två åren har emellertid ett positivt trendbrott kunnat skönjas med ett ökat antal fredliga demonstrationer och protester runt om i landet. Vissa har dock föranlett myndighetsingripanden.

Myndigheterna har rätt att inställa eller förbjuda demonstrationer eller möten. Även om lagstiftningen stipulerar att demonstranter ska erhålla tillstånd genomfördes de flesta demonstrationerna utan ansökningar om tillstånd. I vissa fall belade myndigheter medborgare med böter, hot och godtyckliga kvarhållanden för procedurbrott i samband med organisation av möten eller demonstrationer. Under sommaren 2019 demonstrerade tusentals medborgare över hela landet mot olagliga rivningar av privata hem och byggnader. Demonstrationerna ledde till att myndigheterna gick en del krav till mötes.

Lagstiftningen tillåter föreningsfrihet, men staten begränsar denna rätt genom att på olika sätt kontrollera civilsamhällets aktiviteter. Lagen kräver bland annat att frivilligorganisationer skickar in årliga rapporter till myndigheterna. De senaste åren har dock vissa positiva förändringar skett och samarbetet med myndigheterna förbättrats. Registreringsförfarandet har förenklats och sedan 2018 behöver frivilligorganisationer inte längre erhålla godkännande från justitieministeriet för att kunna genomföra evenemang, även om de fortfarande behöver informera ministeriet om planerade offentliga sammankomster.

Religions- och övertygelsefrihet

Uzbekistan är en sekulär stat där stat och religion är formellt separerade. Författningen garanterar samvetsfrihet, likhet inför lagen och att varje medborgare fritt kan välja sin tro, eller avstå. Lagstiftning garanterar religionsfrihet och frihet från religiös förföljelse, men möjliggör för myndigheterna att begränsa religiösa aktiviteter när de anser det nödvändigt för att upprätthålla nationell säkerhet, den sociala ordningen eller moralen.

Enligt lagstiftningen måste alla religiösa samfund registreras hos justitieministeriet. Lagstiftning förbjuder all icke-registrerad religiös aktivitet och kräver officiellt godkännande av innehåll, produktion och distribution av religiösa publikationer. Missionerande är förbjudet. Att organisera eller delta i olaglig religiös aktivitet är brottsligt och kan bestraffas med upp till fem års fängelse och dryga böter. Fängelsestraff på upp till 20 år kan utmätas för deltagande i religiösa aktiviteter som bedöms ha anknytning till extremism.

FN:s särskilde rapportör om religion och övertygelsefrihet, Ahmed Shaheed, rapporterade 2018 att religions- och övertygelsefriheten hämmades av överdriven myndighetskontroll och att de lagar som handlar om religiös extremism var omfattande och kunde begränsa aktiviteter som åtnjuter skydd under folkrätten. Rapportören presenterade en lista med tolv rekommendationer som inkluderade en revision av lagen om religion, förenkling av registrering av religiösa organisationer och att tillåta utbildning i religion för barn.

År 2018 antog Uzbekistan en ”vägkarta för att säkerställa religionsfrihet och övertygelsefrihet” med syfte att implementera rapportörens tolv rekommendationer. Parlamentet beslutade om förenklade regler för registrering av religiösa organisationer och deras rapporteringskrav, sänkta registreringsavgifter och minskade rapporteringskraven för religiösa organisationer.

Ett trossamfundsråd har etablerats som en plattform för diskussion mellan landets 16 erkända religiösa grupper om utveckling av religionsfriheten. Enligt myndigheterna avtjänar omkring 1 500 individer fängelsestraff för religiös fundamentalism. År 2017 benådades 399 och under 2018 185 individer dömda för religiös extremism

För första gången på åtta år registrerade myndigheterna 2019 en kristen kyrka, Ljus åt världen (*Svet miru*), med protestantisk grundtro. Jehovas vittnen rapporterade väsentligt färre trakasserier av sina medlemmar under 2019.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Lagstiftningen tillåter arbetare att organisera sig fackligt, men möjligheten begränsas av avsaknaden av självständiga fackföreningar. De vanligaste problemen avseende arbetsvillkoren rör arbete utan anställningskontrakt, att arbetstagare erhåller lägre lön än utlovat, försenade löneutbetalningar samt bristfälliga arbetsförhållanden. Tillförlitliga siffror om storleken på den informella sektorn av ekonomin saknas, men den bedöms vara omfattande och innebära särskilt bristfälliga arbetsvillkor för de som är verksamma i den.

Diskriminering inom arbetslivet på grund av kön, hudfärg, religion eller språk är förbjuden, men uppges förekomma, i synnerhet gentemot etniska minoriteter. Traditionella sociala och religiösa normer, bristfällig utbildning och otillfredsställande ekonomiska villkor begränsar inte minst kvinnors möjligheter i arbetslivet. År 2019 hävdades det tidigare förbudet för kvinnor att arbeta inom tung industri, däribland inom gruvnäringen samt byggnads-, olje- och gasindustrierna, som ett led i att stärka kvinnors ställning på arbetsmarknaden.

Uzbekistan har undertecknat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner. 2016 antogs en handlingsplan för att förbättra arbets- och anställningsförhållandena inom jordbruket. Regeringen samarbetar framgångsrikt med ILO om att förbättra arbetsvillkoren i landet och har ingått en överenskommelse om ett samarbetsprogram (*Decent Work Country Programme*) som löper till och med 2020.

Lagstiftning förbjuder tvångsarbete och enligt ILO har det tidigare vanligt förekommande systematiska tvångsarbetet och de statliga tvångsrekryteringarna i samband med bomullsskörden upphört under 2019, även om fall fortfarande förekommer på lokal nivå. Barnarbete är förbjudet enligt lag för alla barn under 16 år och lagstiftningen stipulerar att för alla under 18 år får arbete inte gå ut över studierna. Systematiskt utnyttjande av barnarbete bedöms inte förekomma, men enskilda fall rapporteras alltjämt.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Författningen garanterar uzbekiska medborgare rätten till fri hälsovård. Sedan självständigheten 1991 har regeringen sökt reformera och förbättra hälsovårdssystemet. Sedan tidigt 2000-tal har det skett en gradvis ökning av budgetmedel till hälsovårdssektorn, men den faktiska tillgången till vård uppges vara begränsad, vilket har lett till ökad korruption och mutor. För den som har råd finns privata alternativ att tillgå, som uppges hålla högre kvalitet både avseende antalet tillgängliga läkare och kvaliteten på vården. År 2019 lanserade regeringen i samarbete med Världshälsoorganisationen (WHO) en övergripande hälsovårdsfinansieringsreform för att säkra lika tillgång till vård och rättvis fördelning av resurser inom hälsovårdssystemet. För att stärka läkarnas och vårdens kvalitet uppges regeringen ha ett program där läkarstudenter utbildas i ett antal andra länder.

Vanliga sjukdomar är bland annat cancer, hepatit, hjärt- och lungsjukdomar, dysenteri, kolera och hiv. Det finns också hälsoproblem relaterade till föroreningar och droger. Flera av dessa problem bedöms härröra från långvarig exponering för miljöförstörande ämnen, som till exempel det giftiga damm som blåser från de uttorkade delarna av Aralsjön.

Enligt WHO är den förväntade medellivslängden 70 år för män och 75 år för kvinnor.

Rätten till utbildning

Den obligatoriska skolgången är elvaårig för både flickor och pojkar, och den påbörjas av cirka 95 procent av alla barn. Universitetsväsendet har restriktiva antagningsregler och kvoteringsystem vilket resulterar i få antagna studenter. Ungefär 10 procent påbörjar någon form av högskolestudier. Cirka 60 procent av studenterna är män. Det finns ett underskott av hög- och välutbildade personer.

Uzbekistan samarbetar med Världsbanken för att modernisera utbildningsväsendet och regeringen inledde 2016 omfattande reformer av utbildningssystemet i linje med internationella standarder. Reformerna gäller i synnerhet högre utbildning och syftar till att möta arbetsmarknadens krav och utmaningar, vilka har förändrats sedan 1990-talet i takt med att landet genomgått ett ekonomiskt skifte, från jordbruksekonomi till allt större fokus på industriproduktion, energiexport och tjänster. Omkring 22 procent av statsbudgeten går till grundskole- och gymnasieutbildning och 1,4 procent till högre utbildning.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Löner och genomsnittlig levnadsstandard är låga och skillnaden i levnadsstandard mellan stad och landsbygd betydande. Uzbekistan har en snabbt växande befolkning och behöver enligt UNDP en betydande ekonomisk tillväxt för att kunna möta de demografiska utmaningarna. Hög arbetslöshet och låga löner har resulterat i att uppemot tre miljoner uzbekar arbetar som gästarbetare, huvudsakligen i Ryssland och Kazakstan. Arbetslösheten låg 2018 på ungefär nio procent. Andelen av befolkningen som lever i fattigdom uppgick samma år till omkring elva procent enligt Asiatiska utvecklingsbanken.

UNDP:s index över mänsklig utveckling 2019 (HDI) placerar Uzbekistan på plats 108 av 189 länder.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Författningen förbjuder diskriminering på grund av kön, men mäns och kvinnors möjligheter är långt ifrån lika. Det uzbekiska samhället är traditionellt och patriarkaliskt. Kvinnor är underrepresenterade i det politiska livet, i regeringen och i näringslivet.

I september 2019 antogs en lag mot våld i hemmet som juridiskt definierar sexuellt, fysiskt, ekonomiskt och psykologiskt våld mot kvinnor. Lagen fastställer offrens rättigheter och etablerar ett ramverk för samarbete och ansvar mellan myndigheter, med regeringen, inrikesministeriet, arbetsmarknadsministeriet, regionala myndigheter, ”*maballas*” (grannskapskommittéer) och civilsamhällesorganisationer som arbetar för att skydda kvinnor mot våld i hemmet. Skyddade boenden för offer för våld i hemmen etablerades runt om i landet.

I september 2019 antogs även en lag om jämställdhet mellan män och kvinnor, den första i sitt slag i Uzbekistan. Lagstiftningen ska säkerställa lika rättigheter för män och kvinnor inom hälsovård, utbildning, vetenskap, kultur, arbete och socialt.

Våld i hemmet och kvinnomisshandel är vanligt förekommande. Våld i hemmet anses generellt som en familjeangelägenhet snarare än ett brott. Våldtäkt är straffbart i lag, men inte våldtäkt inom äktenskapet. Kvinnor som är offer för våld i hemmet går sällan till polisen på grund av kulturella normer och bristande juridisk hjälp.

Det finns ingen rapportering om tvångssterilisering eller om påtvingade aborter.

Barnets rättigheter

Lagstiftning ger skydd för barnets rättigheter. Barn får sitt medborgarskap genom födsel på uzbekiskt territorium eller via föräldrarnas medborgarskap. Födslar registreras generellt så snart ett barn har fötts. Lagstiftning ger skydd mot barnmisshandel, men barnmisshandel ses som en familjefråga och information om dess

utbreddhet är mycket knapp, inklusive om myndigheternas ansträngningar att bekämpa den.

2019 höjdes den lägsta tillåtna åldern för giftermål för kvinnor från 17 till 18 år, samma ålder som för män. Lokala myndigheter kan i undantagsfall ge tillstånd till giftermål vid 17 års ålder. Det förekommer att flickor så unga som 15 år eller yngre ingår äktenskap i religiösa ceremonier som inte erkänns av myndigheterna.

Fler än 20 000 barn med funktionsnedsättningar bor på institution, enligt UNICEF. Myndigheterna har föresatt sig att minska antalet.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Lagstiftningen föreskriver lika rättigheter och friheter för alla medborgare. I Uzbekistan finns flera minoritetsgrupper varav den ryska (5,5 procent) och den tadjikiska (fem procent) är de största. Rapporter om våld eller diskriminering mot minoriteter förekommer ibland.

Författningen fastställer uzbekiska som statsspråk och lagen kräver att presidenten kan tala uzbekiska. Lagstiftning fastställer ryska som ”ett språk för interetnisk kommunikation”. Lagstiftningen kräver inte att en individ behöver tala uzbekiska för att kunna erhålla medborgarskap.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Sexuella relationer mellan män är olagligt med straff upp till tre års fängelse. Sexuella relationer mellan kvinnor är inte reglerat i lagstiftningen. Det finns inga kända häktningsförfaranden eller domar som rört hbtq-personer under 2019.

Sexuella aktiviteter mellan individer av samma kön är starkt tabubelagt i Uzbekistan. Negativa sociala attityder relaterade till sexuell orientering och könsidentitet begränsar friheten för hbtq-personer och kan leda till diskriminering. Det finns inga kända hbtq-organisationer i Uzbekistan. Vad som kan betecknas som hatbrott mot sexuella minoriteter skedde under 2019 och hbtq-aktivister uppges ha trakasserats av säkerhetstjänsterna.

Efter Uzbekistans granskning i FN:s universella granskningsmekanism *Universal Periodic Review* (UPR), 2018, motsatte sig regeringen rekommendationerna avseende avkriminalisering av hbtq-personers status och kallade dessa frågeställningar ”irrelevanta för det uzbekiska samhället”.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Lagstiftningen möjliggör beviljandet av asyl eller flyktingstatus. Regeringen har etablerat ett system för skydd av flyktingar, som till viss del förhindrar att individer utvisas eller återbördas till länder där deras liv eller frihet kan hotas på grund av ras, etnicitet, religion, nationalitet eller politiska åsikter. Vid 2019 års slut fanns det 13 flyktingar i Uzbekistan, som alla hade tilldelats flyktingstatus under UNHCR:s mandat. UNHCR har inget permanent kontor i Uzbekistan, men ger tillsammans med UNDP stöd och rådgivning till asylsökande.

I Uzbekistan finns som en följd av Sovjetunionens upplösning omkring 97 000 statslösa. Under de senaste tre åren har 10 000 statslösa erhållit uzbekiskt medborgarskap, medan endast 482 individer erhöll uzbekiskt medborgarskap mellan 1991 och 2017.

Regeringen har åtagit sig att utveckla och implementera en nationell plan för att avsluta och förhindra framtida statslöshet. År 2019 utarbetades en ny lag för att förenkla naturaliseringsprocessen som ämnar förhindra statslöshet och förläna uzbekiskt medborgarskap till 50 000 statslösa samt deras barn under 2020. Ansträngningar görs i samarbete med UNHCR och UNICEF för att Uzbekistan ska ansluta sig till relevanta internationella konventioner.

I maj 2019 repatrierade myndigheterna 156 uzbekiska medborgare, främst kvinnor och barn, från Syrien och utlovade att de återvändande skulle erhålla omfattande rehabilitering, återintegrering, medicinsk och psykologisk hjälp samt bostäder och arbetsmöjligheter. Internationella Rödakorskommittén och UNICEF hade tillträde till kvinnorna och barnen som återvände och berättade att ingen av dem hamnade på institution eller åtalades.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagstiftningen förbjuder diskriminering mot personer med funktionsnedsättning. Myndigheter har föreskrifter om vilken grad av funktionsnedsättning som krävs hos medborgare som erhåller bidrag. Social diskriminering av personer med funktionsnedsättning förekommer.

Lagstiftning föreskriver att byggnader, flygplatser, järnvägsstationer med mera ska erbjuda tillgång för personer med funktionsnedsättningar men efterlevnaden är svag och särskilt äldre byggnader har låg grad av tillgänglighet. Lagstiftningen möjliggör böter om byggnader inte är tillgängliga, men det finns inga uppgifter om att sådana har utfärdats.

Studenter som är blinda eller har nedsatt synförmåga studerar med hjälp av böcker i punktskrift från Sovjettiden. Datorer anpassade för personer med nedsatt synförmåga finns. Antalet individer med funktionsnedsättningar vid högre lärosäten har ökat tack vare ett infört kvoteringsystem. 2017 antogs 50 personer med funktionsnedsättning till högre utbildningar; 2019 uppgick antalet till 1 659.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Uzbekistan

Uzbekistan omfattas av regeringens demokratiseringsinsats, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister.

Sverige har inget bilateralt utvecklingssamarbete med Uzbekistan utan verkar genom EU:s program i landet samt genom FN:s och OSSE:s insatser. EU:s samarbetsprojekt med Uzbekistan rörande mänskliga rättigheter fokuserar på att stärka civilsamhällesorganisationers förmåga och kapacitet, att främja och stödja kvinnors rättigheter, samt att främja och skydda utsatta grupper sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. EU antog en ny samarbetsstrategi för Centralasien i juni 2019 inriktad på att främja de centralasiatiska ländernas motståndskraft och välstånd samt regionalt samarbete. Respekten för mänskliga rättigheter ska genomsyra EU:s samarbetsprojekt med Uzbekistan.

Via Sidas anslag finansieras en tjänst som särskild assistent till FN:s högsta chef i Uzbekistan. Satsningen syftar till att stödja Uzbekistans reformarbete. Via Utrikesdepartementet har stöd beviljats till UNDP i Uzbekistan för att över två år stödja arbetet med jämställdhet i Uzbekistan, inklusive att stötta kvinnliga parlamentariker.

Då Uzbekistan senast var föremål för granskning i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) 2018 framförde Sverige rekommendationer om frigivning av samtliga personer fängslade på politiskt motiverad grund, säkerställande av att lagstiftning avseende yttrandefrihet och medias frihet ligger i linje med Uzbekistans internationella åtaganden rörande de mänskliga rättigheterna samt att lagstiftning mot våld mot kvinnor i enlighet med internationella normer och standarder antas.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights*, ICCPR) ratificerades år 1995. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1995 respektive år 2008.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, ICESCR) ratificerades år 1995. Uzbekistan är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*, ICERD) ratificerades år 1995.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW) ratificerades år 1995. Uzbekistan är inte part till det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CAT) ratificerades år 1995. Uzbekistan är inte part till det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.

Konventionen om barnets rättigheter, (*Convention on the Rights of the Child*, CRC) ratificerades år 1994. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2008.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, CRPD) undertecknades år 2009.

Uzbekistan är inte part till Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*, ICED).

Uzbekistan är inte part till 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) och det tillhörande protokollet.

Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*) undertecknades år 2000.